

Oh, oh, Hollywood...

Nagy sikerrel játsszák a *Hollywood, Hollywood* című filmet, s ez a siker tökéletesen érthető. A néző sok részletet láthat a legendás álomgyár leghíresebb filmjeiből, megjelennek — ha csak villanásnyira is — a mozinézők többsége számára már csak gyakran emlegetett névként ismert, mítoszteremtő sztárok és miközben a vásári hatásvadászat és a tudományos lélektan eszközeit tudatosan felhasználó giccsfelvételek — néhol igaz művészetet elegy — képei peregenek és a kritikus szigorú szavakon gondolkodik, hogy meghatottság nélkül, könyörtelenül jellemezze a muzeális filmeknek ezt a hivalkodó kiárusítását, azon kapja magát, hogy a többiekkel együtt tátott szájjal bámulja a látványosságot.

Ha a mai nagy filmsikerekre gondolunk, vagy megnézzük a mozipénztárak bevételi statisztikáit, el kell ismernünk,

hogy a spektakulum, a hatás megteremtésében a mai hollywoodi filmkészítők sem rosszabbak elődeiknél. Pedig a filmváros mostani szervezete, a stúdiók működése alaposan különbözik a sokat emlegetett aranykorszak világától. Korábban az egyes stúdiók saját mozhálózatotlal büszkélkedtek és évente a filmek százait termelték, hogy a közönséget ellássák nézni-valóval. A sztárokat évekre szóló szerződéssel szinte megvásárolták a filmgyárak. Ma viszont a népszerű színészek, akiknek neve nézők millióit csalja be a mozikba, egy-egy produkcióhoz szerződnek és általában ők diktálják a feltételeket. A stúdiók a kész filmet nem saját mozhálózatuk mindent átvevő rendszerébe juttatják, hanem például az Egyesült Államok területén 1500 filmszínház tulajdonosának igyekeznék a műsört eladni.

A legfőbb változást

azonban az hozta, hogy a szórakoztató ipar jónéhány szakembere beleunt a hazugság, csalás és kölcsönös bizalmatlanság légkörébe, ami Hollywoodot hagyományosan jellemezte, és ami ma már végképp elviselhetetlenné vált. Mind többen fölmondták azt a hallgatóságos megegyezést, hogy a filmipar belső ügyeiről nem illik beszélni, és a napvilágra jutó tények alapján széles körű, nyilvános vizsgálat indult annak tisztázására, hogy még mi mindent rejtegetnek a stúdiók feltve őrzött üzleti könyvei.

A film a forgatókönyvvel kezdődik — így a forgatókönyv írója általában az első, aki úgy érzi, hogy becsapták. És ez gyakorta nem is csupán megérzés, vagy üldöztetéses téveseszmé, hanem keserű valóság. Nálunk is játszották a *Lucky Lady* című filmet, melynek forgatókönyvéért az

Fred Astaire és Gene Kelly, illetve Margaret O'Brien és Judy Garland a *Hollywood, Hollywood* című filmben

Paul Newman (balról) a Bűncs és mosolyban

írók, Gloria és Willard Huyck 20 000 dollárt kaptak; ennyit fizetett Mike Gruskoff, a producer, aki a könyvet a Fox gyárnak már 450 000 dollárért adta tovább. Persze, az is megesik, hogy az eredeti forgatókönyv használhatatlannak bizonyul. A hollywoodi tolvajnyelvben „golden gater” a neve az ilyen írásnak, hiszen ha a használhatatlan szöveg alapján

nekikezdenek a munkának, az olyan anyagi öngyilkosság, mint amikor valaki San Franciscóban a „Golden Gate” hídról ugrik le. Ilyenkor új szereplő lép a színre: a gyakorlott író-iparos, aki a jó ötletekkel megtűzdelt, de forgatásra még alkalmatlan alapanyagból elfogadható forgatókönyvet eszközöl össze. Ahogy most napvilágra került, fáradozásáért az író sokszor nem

Robert Redford A nagy Gatsby című filmben

fizetést, hanem busás ajándékot kap, például ilyen postamunkáért nemrég valakit egy Rolls-Royce autóval ajándékoztak meg, egy másik írónak pedig 19 000 dollárért bekötő utat építettek a villájához. Az ilyesféle megoldás jó a stúdióknak, mert a dologi kiadások között elkönnyvelheti, és jó a forgatókönyv írójának is, aki az adóhivatalnak nem köteles megemlíteni, hogy tisztelői milyen kedvességekkel halmoz-

Jack Nicholson és Karen Black az Őt könnyű darabban

zák el. A vezető forgatókönyvírók eredeti munkáikért persze jóval többet kapnak: az összeg a félmillió dollárt is elérheti. Ha ezt a pénzt a producer kifizette, azonban a stúdió mégsem ad rá pénzt, az a producer baja. Igaz, volt már példa arra is, hogy az ilyen döntést a stúdió bánta: minden idők legnagyobb sikerű filmjének, a *Csillagok háborúja* című sci-fi-nek a forgatókönyvét először az Universal stúdióknak ajánlották megvételre, de az elutasította, így George Lucas írása a Twentieth Century-Fox filmgyárhoz került és ennek a cégnek néhány hónap alatt több száz millió dollár hasznot hajtott.

Ha a forgatókönyvet benyújtó producer a stúdiótól zöld utat kap, megkezdődik a munka: elkészül a technikai forgatókönyv, szerződtetik a rendezőt és a szereplőket, kiválasztják a helyszínt és megkezdődhet a forgatás. Ez azonban egyáltalán nem ilyen egyszerű. A végleges szerződésen ügyvédek hada dolgozik, mindent elkövetve, hogy saját ügyfelük — a produ-

cer, a színész vagy a stúdió — a legkisebb kockázattal a lehető legnagyobb haszonhoz jusson. Nem csoda, hogy a kitűnő rendező, *Billy Wilder* egyszer azt mondta: az Oscar-díjak kiosztásakor igazán díjazhatnák „az év legjobb szerződését” is... Igaz, a szerződésnek nemhogy a fele, de az ezredrésze sem tréfa: minden mondat ezer dollárokat jelenthet és a végleges szerződés be kötött példánya eléri egy-egy amerikai nagyváros telefonkönyvének méreteit.

A színészek gázsija alaposan megemelkedett az utolsó években, noha tudni kell, hogy honoráriumuk jelentős hányadát a progresszív adó elviszi. Néhány adat: Paul Newman, Robert Redford vagy Steve McQueen három milliót kap egy-egy filmért. Marlon Brando két és fél millió dollárt vett föl a *Superman* című film elkészülte után, melyben tizenkét napot forgatott. Burt Reynolds és Jack Nicholson általában kétfélmillió dollárért szerződik — ez még ki-egészül a film összjövedelmének bizonyos szá-

zalékával. Jó példa erre az utolsó évek egyik legkitűnőbb filmje, a *Száll a kakukk fészkére*. Nicholson gázsija ezért a filmért csupán 750 000 dollár volt, azonban öt illetli a film összbevételenek 10 százaléka is. A szerződésnek ez a záradéka már eddig is több millió dollárt jövedelmezett.

Befutott sztárok óriási összegeket keresnek, de az igazi győztes mégis a stúdió. A Twentieth Century-Fox — elsősorban a *Csillagok háborúja* elképesztő sikere alapján — 1977-ben 50,8 millió dollárt keresett, ami az előző évhez képest 474 százalékos növekedés! Az amerikai filmipar 2,4 billió dolláros bevételenek 85 százalékán a hat „nagy”: a Columbia, Paramount, United Artists, Twentieth Century-Fox, Universal és a Warner Bros osztozik.

A pénzcsinálás útjai kifürkészhetetlenek. A közismert producer páros, Dino De Laurentiis és Joseph E. Levine világhírű sztárok egész sorát szerződtette ahhoz a II. világháborús filmhez, melynek címe *Egy híd, túlságosan távol*. A káprázatos szereposztást fölmutatva már akkor eladták a külföldi forgalmazás jogát ötmillió dollárért, amikor a 25 millió dolláros költségvetésű film forgatása még el sem kezdődött. George Lucas, a *Csillagok háborúja* című szuper-sci-fi mesefilm író-rendezője nem csupán a film bevételenek 40 százalékát kapja, de öt illetli az a sok millió dollár is, ami a mozi sikerére épülő ajándék-tárgyiparból származik.

Robert Donat és Greer Garson a *Hollywood, Hollywoodban*

Burt Reynolds, Liza Minnelli és Gene Hackman a Lucky Lady-ben

A siker pedig dagad, mint a hólabda: játékboltokban megvásárolhatók a film robothőseinek modelljei, mindehütt kaphatók a szereplők arcképével díszített rágógumik, trikók, söt lepedők is. A filmtörténet alakjaira alapozott melléküzemág tehát nagyobb jövedelmet biztosít a szerzőknek, mint a tényleges gázsí. Ez kiváltképp akkor igaz, amikor a stúdió a moziknak, vagy a tv-adóknak a filmeket nem egyenként, hanem több filmet tartalmazó „csomagban” adja át vetítésre. Ez árukapcsolás; a sikeres film segít értékesíteni a sikertelent, bevételük így viszont azonosná válik, mivel ilyenkor az átlagbevétel számolják.

Az árukapcsolás technikája már többször vezetett botrányhoz. Az év elején a New York-i bíróság foglalkozott az-

zal az ügygel, hogy a mozitulajdonosok följelentése szerint a Twentieth Century-Fox stúdió csak azoknak a mozitulajdonosoknak ígerte oda a *Csillagok háborúja* bemutatási jogát, akik vállalták, hogy vetítik *Az éjjél másik oldala* című filmet is, melynek sikere — enyhén szólva — kérdéses. Az ügy azért került bíróság elé, mert egy 1948-as törvény szerint az ilyesféle árukapcsolás tilos. A stúdió tagadta a vádat. Igaz, a vádaskodás kölcsönös, mivel a stúdiók szerint a mozik meghamisítják a jegyek eladásából származó jövedelmi kimutatásokat, és ezzel igyekeznek a stúdiókat megrövidíteni. Azt is mondják, hogy a nagy mozhálózatok emberei megvesztegetik a gyárak vezetőit, hogy elsőként kaphassák meg a legsikeresebbnek ígérkező filmeket — ezt a vá-

dat pedig mindkét fél cáfolja, noha az egy-két mozit üzemeltető, „független” mozitulajdonosok esküsznek rá. Itt még a gépek is részrehajlóak, hiszen egy hollywoodi ügyvéd megjegyzése szerint a stúdiók számítógépei sokkal érzékenyebbek, ha a filmmel kapcsolatos kiadásokat kell kimutatni, mint akkor, amikor a szétosztásra kerülő jövedelmet számolják össze.

Az Amerikai Adóhivatal, az Igazságügyi Minisztérium és a Filmművészeti Szövetség vizsgálatai Hollywoodban botrányok sorát robbantották ki, azonban kérdés, hogy ez bárkit is meglep-e, aki ismerte a filmszakma általános gyakorlatát. Az egyik producer ezt tömören így jellemezte: „A filmipar olyan, mint minden más üzlet — csak még olyanabb”.

MATOS LAJOS